CETĂŢENIA ÎN DREPTUL CONSTITUŢIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

CZU: 342.4:342.71(478)

Ruslan DELEANU

Şcoala doctorală Ştiinţe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

CITIZENSHIP IN THE CONSTITUTIONAL LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The citizenship of the Republic of Moldova expresses the affiliation of a person to the Moldovan state and it is not only a simple relationship of „affiliation". Citizenship gives the person an identity and is a legal situation resulting from the stable legal relations between the natural person and the state, the situation characterized by the fullness of mutual rights and obligations provided by the Constitution and other laws. Citizenship is exclusively a matter of state. This is particularly clear from the constitutional and legal provisions, according to which the establishment of citizens' rights, freedoms and duties, the ways of acquiring and losing citizenship are exclusive attributes of the state.

Keywords: *Citizenship, Constitution, legal nature, status of the person, rights and freedoms, national and international regulations.*

În literatura de specialitate ce priveşte natura juridică a cetăţeniei sunt exprimate o totalitate de opinii contradictorii. Potrivit unei opinii, cetăţenia reprezintă elementul constructiv al statului. Se realizează într-un raport dintre populaţie şi teritoriu, reprezintă un raport politic de „dominaţiune şi supuşenie", din care izvorăsc drepturile şi obligaţiile atât ale individului faţă de stat, cât şi ale statului faţă de individ [1].

Potrivit unei altei opinii, cetăţenia exprima legătura ce uneşte un individ, un grup de indivizi sau anumite bunuri cu un anumit stat. Este o concepţie neştiinţifică, întrucât porneşte de la ideea ca raporturile juridice – raporturi esenţialmente sociale, aflate sub incidenţa unei norme juridice – ar putea lua naştere între bunuri şi persoane, pe de o parte, iar, pe de alta, pentru că pune pe plan de egalitate persoanele cu bunurile. Omul este subiect nu doar pentru că el este supus legilor naturii şi legilor de dezvoltare a societăţii, ci şi pentru că el este producător şi purtător al relaţiilor sociale [2].

Dintr-un alt unghi de abordare, în stabilirea naturii juridice a cetăţeniei trebuie să se plece de la categoria de subiect al raporturilor juridice. Deşi se pleacă de la această idee, nu se poate împărtăşi părerea că cetăţenia este o situaţie juridică a persoanei, mai ales pentru că noţiunea „situaţie juridică" nu este suficient determinată [3].

În această ordine de idei, plecând de la categoria juridică „subiect de drept", se consideră că cetățenia este un element, o parte componentă a capacității juridice. Față de această situație trebuie explicat faptul că, fiind un element, o parte a capacității juridice, cetățenia ar apărea ca o posibilitate abstractă, iar, pe de altă parte – că în niciun caz cetățenia nu poate fi o posibilitate abstractă. Cei care consideră capacitatea juridică ca o prerogativă abstractă iau ca punct de plecare capacitatea de folosință din dreptul civil şi, fie spus, nici aici nu poate fi vorba de un asemenea lucru fără a privi şi analiza capacitatea juridică, aşa cum se prezintă ea în celelalte ramuri ale dreptului.

În concepția lui I.Muraru, natura juridică a cetățeniei este una dintre problemele cele mai controversate, definind cetățenia ca o „legătură între individ şi stat", sau ca o „legătură politică şi juridică", ca o „legătură juridică", sau ca o „calitate a persoanei" [4].

Conform unei alte opinii „cetățenia este un element consecutiv al statului. Într-adevăr, puterea de stat este organizată în raport cu populația şi teritoriul". Conflictele pot fi negative când niciun stat nu recunoaşte calitatea de cetățean persoanei a cărei cetățenie e pusă în discuția unui for, deci o apatridie, sau când fiecare stat o consideră cetățean al celuilalt stat, condiție pe care instanțele încearcă să o înlăture prin propria lor legislație sau prin convenții internaționale. Conflictele sunt pozitive atunci când două sau mai multe state acordă, recunosc sau reclamă deopotrivă cetățenia unei persoane, cetățenie pusă în discuția unui for.

Conflictele de cetățenie ce aparțin dreptului internațional privat nu schimbă calificarea dată materiei cetățeniei, căci dreptul internațional privat are aspecte şi de drept public, şi de drept intern. Conflictele de cetățenie pot fi rezolvate, de asemenea, şi pe calea dreptului internațional public, rezolvare cu efecte *erga omnes*, pe cale de convenții internaționale, uneori având doar obiective limitate. O astfel de convenție multilaterală în scopul eliminării apatridiei şi a dublei cetățenii este Convenția de la Haga din 12 aprilie 1930, a cărei influență în rezolvarea conflictelor de cetățenie este importantă pentru competența Curții Permanente de Justiție Internațională [5].

Există mai multe concepții în ceea ce priveşte natura juridică a cetățeniei. Unii autori consideră că aceasta reprezintă statutul unei persoane. Alții înțeleg cetățenia în termenii contractului, fie ca un contract sinalagmatic, fie ca un simplu raport contractual. Se susține, de asemenea, că cetățenia ar fi o situație juridică, un raport juridic, un act unilateral de putere politică. Vom achiesa la opinia profesorului Ioan Muraru şi vom constata că cetățenia reprezintă o parte a capacității juridice a persoanei ca subiect al raporturilor de drept constituțional [6].

Una dintre cele mai controversate probleme cu privire la cetățenie este natura juridică a acesteia. Aşa cum am remarcat, cetățenia este definită, de obicei, fie ca o „legătură între individ şi stat", fie ca o „legătură politică între individ şi stat" sau ca o „legătură politică şi juridică", fie ca o „legătură juridică", ca o „apartenență juridică", sau ca o „calitate" a persoanei.

În aceste formulări sunt exprimate diferite opinii privind încadrarea cetățeniei în una dintre categoriile juridice. Fără a examina aceste opinii, vom menționa, totuşi, că

cetățenia a fost considerată ca fiind fie un statut personal, un contract tacit sinalagmatic, un act unilateral de putere publică, o instituție juridică, un raport contractual, un raport juridic (după unii, de supuşenie), o parte a stării civile a persoanei etc.

De la început trebuie să stabilim că prin subiecte ale raporturilor juridice sau prin subiecte de drept se înțelege participanții la raporturile juridice, care au calitatea de a fi titulari ai drepturilor şi obligațiilor ce formează conținutul raportului juridic. Ca subiecte ale raporturilor juridice sunt persoanele fizice şi colectivele de persoane fizice. Persoanele fizice apar ca subiecte ale raporturilor juridice ca cetățeni, ca străini sau ca apatrizi. Se remarcă însă, pe bună dreptate, că în anumite raporturi juridice străinii sau apatrizii nu pot fi subiecte. Explicația constă în faptul că străinii sau apatrizii nu pot fi titulari ai unor drepturi şi obligații, fiindcă lor le lipseşte o parte din ceea ce-ți permite să fii subiect în toate raporturile juridice, şi anume – o parte din capacitatea juridică.

Capacitatea juridică nu este altceva decât posibilitatea de a fi subiect de drept şi de avea anumite drepturi şi obligații. Determinată de lege, capacitatea juridică, după cum este bine cunoscut, poate să se deosebească de la o ramură de drept la alta. În unele ramuri de drept, capacitatea juridică a persoanelor fizice se divide în capacitate de folosință şi capacitate de exercițiu. În dreptul constituțional nu putem vorbi însă de o diviziune a capacității, deoarece dacă distincția dintre capacitatea de folosință şi cea de exercițiu are o mare importanță în dreptul civil, ea este lipsită de însemnătate practică şi teoretică în acele ramuri ale dreptului în care capacitatea de exercițiu a cetățeanului se naşte odată cu capacitatea de folosință şi în aceleaşi condiții cu ea [7].

Altfel spus, capacitatea juridică se poate divide în capacitate de exercițiu şi în capacitate de folosință numai în acele ramuri de drept unde drepturile pot aparține unui titular fără să necesite în acelaşi timp şi exercițiul lor de către acelaşi titular. În cazul acelor drepturi, care presupun neapărat şi exercitarea lor de către titular, cum ar fi, de exemplu, în cazul drepturilor politice, împărțirea capacității în capacitate de folosință şi de exercițiu nu mai este posibilă.

Capacitatea juridică este, deci, condiția necesară, premisă pentru a putea deveni subiect al raportului juridic şi pentru a-şi asuma în cadrul raportului juridic drepturile subiective şi obligațiile corespunzătoare. Capacitatea juridică este o categorie social-istorică, care a cunoscut şi cunoaşte schimbări de conținut în funcție de orânduirile social-economice, transformările mai importante survenite.

Conținutul capacității juridice, mai bine zis, elementele ce o compun, pun în lumină sfera subiectelor raporturilor juridice. Astfel, sunt subiecte ale raporturilor juridice cei cărora legea le recunoaşte capacitatea de a fi limitați de drepturi şi obligații în anumite domenii de raporturi juridice [8].

Legea recunoaşte pe fiecare cetățean al statului ca subiect de drept, dar aceasta nu înseamnă că îi recunoaşte capacitatea de a fi titular de drepturi şi obligații în orice domeniu al raporturilor juridice, independent de caracterul acestor raporturi şi de condițiile care trebuie întrunite pentru a recunoaşte cetățeanului capacitatea de a fi titular de drepturi şi obligații într-un anumit domeniu al raporturilor juridice. De aceea, când am

definit cetățenia ca o calitate a persoanei, am pornit de la ideea că ea este o calitate a persoanei numai în măsura în care considerăm această calitate ca un element constitutiv al capacității juridice, așa cum este și calitatea de persoană fizică [9].

În această ordine de idei, considerăm că cetățenia este un element al capacității juridice, dar al capacității juridice cerute subiectelor raporturilor juridice de drept constituțional.

Trebuie, de asemenea, să menționăm și faptul că cetățenia ca instituție de drept formează obiectul de reglementare al unor legi interne: al Constituției, legilor speciale, precum și al unor tratate internaționale, fiind nu de puține ori subiect de discuție în cadrul cursurilor și al studiilor de drept constituțional și internațional [10].

De-a lungul timpului, s-a pus în discuție apartenența materiei cetățeniei, Batiffol afirmând la un moment dat că aceasta se află la întretăierea mai multor ramuri ale dreptului, „la punctul de intersecție a ordinii interne cu ordinea internațională".

Privită din punctul de vedere al raportului dintre individ și stat, cetățenia nu poate fi pentru un stat suveran decât un raport de drept intern și, cu atât mai mult, într-un stat constituit în virtutea principiului naționalităților și într-unul democrat, ale cărui organe sunt direct dependente de competența populației, de calitățile celor ce o formează, de nivelul lor economic și cultural. Organele de guvernământ sunt într-un astfel de stat (atât ca formă, cât și ca încadrare) expresia cetățenilor acelui stat.

Mai mult, cetățenia aparține dreptului constituțional în măsura în care considerăm dreptul constituțional ca totalitate a raporturilor juridice care determină constituirea și exercitarea puterii de stat, deoarece cetățenii participă în virtutea propriului lor drept la constituirea și exercitarea acestei puteri. Stabilirea drepturilor constituționale, a drepturilor fundamentale ale cetățenilor implică determinarea calității de cetățean. Bineînțeles, aspectele cetățeniei nu pot fi epuizate în totalitatea lor prin Constituție și nici măcar prin lege cu specific constituțional. Într-o măsură mai puțin importantă, cetățenia poate forma obiect de preocupare pentru dreptul administrativ, pentru dreptul fiscal, dreptul penal etc.

În Republica Moldova, cetățenia ca instituție și categorie juridică și-a găsit pentru prima dată reflectare în art.8 al Declarației Suveranității RM din 23 iunie 1993, unde se stabilește că pe teritoriul RM se instituie cetățenia republicană și că tuturor cetățenilor RM, celor străini și apatrizi, care locuiesc pe teritoriul RM, li se garantează drepturile și obligațiunile prevăzute de Constituția și legile RM, de normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional. Din toate problemele juridice abordate, niciuna nu este atât de importantă ca acea a cetățeniei: pentru stat, fiindcă de ataşamentul și numărul cetățenilor săi depind puterea și forța sa, iar pentru individ, deoarece de legătura lui cu statul depind condițiile (private și cele publice) ale existenței sale, întreaga lui viață fiind implicată în această legătură.

Transformările democratice operate în decursul edificării unui stat de drept au determinat necesitatea reconsiderării valorilor interpretate în numeroase teze, concluzii și concepții teoretice, care păreau intangibile în trecut, în baza sporirii potențialului intelectual din Moldova, precum și din alte țări care au pornit pe o cale democratică de

dezvoltare. În acest proces s-a pus temelia unor procedee noi de soluționare a problemelor ce vizează drepturile omului şi ale cetățeanului unanim recunoscute, concepția de statut juridic al cetățeanului.

În general, putem considera că structura statutului juridic o constituie:

– cetățenia ca bază juridico-politică a statutului persoanei;
– unitatea permanentă a drepturilor, libertăților şi obligațiunilor inseparabile de persoană şi acordate tuturor cetățenilor pe bază de egalitate, prevăzute în Constituție şi în alte acte normative;
– garanțiile juridice şi realizarea lor.

Sensul statutului juridic constă în exercitarea lui de către persoană, pentru care este necesar ca persoana sa fie capabilă sa obțină drepturile şi obligațiunile din arsenalul statului, precum şi la acțiuni volitiv-active şi conştiincioase, orientate spre dobândirea drepturilor subiective şi a obligațiilor stabilite în raporturi juridice concrete, la exercitarea, suspendarea şi apărarea lor.

Constituția Republicii Moldova prevede 5 îndatoriri fundamentale indispensabile legate de drepturile şi obligațiile cetățenilor, care au următorul conținut:

- exercitarea în sistem a drepturilor şi obligațiilor (art.55), ceea ce obligă cetățenii să respecte îndatoririle față de stat şi de societate, față de drepturile şi interesele legitime şi demnitatea altor cetățeni, altfel spus, se legiferează formula „Drepturile fiecăruia se termină acolo unde încep drepturile altuia”;
- devotamentul față de țară (art.56);
- apărarea Patriei (art.57), care este o datorie sfântă a fiecărui cetățean;
- contribuirea financiară prin impozite şi taxe la cheltuielile publice (art.58);
- protecția mediului înconjurător (art.59) [11].

În opinia profesorului Teodor Cârnaț, cetățenia este o calitate a persoanei fizice ce desemnează o legătură politică şi juridică permanentă între persoana fizică şi stat, nelimitată în spațiu şi timp şi care acordă persoanei fizice posibilitatea să beneficieze de toate drepturile şi libertățile fundamentale recunoscute şi garantate de stat, inclusiv de a participa la realizarea suveranității poporului şi îşi asumă obligația de a respecta toate îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituție şi de legislația în vigoare a statului [12].

În concluzie vom menționa că legea recunoaşte pe fiecare cetățean al statului ca subiect de drept. Dintre toate problemele juridice, niciuna nu este atât de importantă ca problema cetățeniei: pentru stat, deoarece de numărul şi ataşamentul cetățenilor săi depind forța şi puterea sa; pentru individ, deoarece de legăturile lui cu statul depind condițiile, private şi publice, ale existenței sale.

Acest lucru se desprinde cu deosebită claritate din dispozițiile constituționale şi legale, conform cărora stabilirea drepturilor şi îndatoririlor cetățenilor, a modurilor de dobândire şi de pierdere a cetățeniei constituie un atribut exclusiv al statului.

Referințe:

1. DANIŞOR, D.C. *Drept constituțional şi instituții politice.* Bucureşti: Editura Ştiințifică, 2007, p.98.
2. DELEANU, I. *Instituții şi proceduri constituționale.* Bucureşti: C.H. Beck, 2006, p.350.
3. MURARU, I. TĂNĂSESCU, S. *Drept constituțional şi instituții politice.* Vol.I. Bucureşti: All Beck, 2003, p.59.
4. MURARU, I. *Drept constituțional şi instituții politice,* p.156.
5. MURARU, I. TĂNĂSESCU, S. *Drept constituțional şi instituții politice.* Ediția a X-a (revăzută şi completată). Bucureşti: Lumina Lex, 2002, p.63.
6. *Ibidem*, p.38.
7. ARSENI, A., IVANOV, V., SUHOLITCO, L. *Drept constituțional comparat.* Chişinău, 2003, p.47.
8. MIHALACHI, I. *Drept privat roman*: Note de curs. Chişinău: Litera AVN, 2012, p.54.
9. ARSENI, A. *Drept constituțional şi instituții politice.* Vol.II. Chişinău: Print Color, 1997, p.48.
10. TĂNĂSESCU, S., DEACONU, Ş. *Drept constituțional şi instituții politice*: Caiet de seminarii. Ediția a II-a. Bucureşti: All Beck, 2002, p.128.
11. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
12. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional şi instituții politice.* Partea I. Chişinău, 2020, p.337.